

Annick Prieur

Udfordringer – *Dansk Sociologi*: Fri os fra ligestillingen!

Dansk sociologis vigtigste resultater

Hvordan har forskning og et fag resultater og betydning? Det er godt, at spørgsmålet ikke sigter efter det (i Orwells forstand) nysproglige begreb *impact*. Forskningens *impact* måles som citeringer i internationale tidsskrifter, hvilket har bedrøvende lidt med samfundsmæssig betydning at gøre; med det, der kunne betegnes som forskningens *social impact*. Det er en sværere størrelse at måle, men meget vigtigere.

Rent kvantitativt er vel det største resultat af dansk sociologisk forskning og undervisning, at der sidder et firecifret antal mennesker rundt omkring, for det meste nok i offentlig forvaltning og i undervisningssektoren, med sociologiske eksamenspapirer og en fagidentitet som sociologer. Formentligt produceres der en stor mængde rapporter og udredninger, der i alle fald metodisk set er meget mere professionelle, end de ville have været uden universiteternes sociologiuddannelser. Sociologien har en del af æren for, at den offentlige sektor i stigende omfang opererer på en mere vidensbaseret måde. Hvis der for eksempel træffes beslutning om adgang til afsoning af straf med elektroniske fodlænker, så skal der også rapporteres og evalueres på det. Og når en sociolog gør det, så vil det typisk være med et blik for de brede sociale sammenhænge. Der er meget at sige for og imod – nogle vil hævde, der rapporteres og evalueres for lidt, andre for meget, andre igen for dårligt. Men ideen om, at indsatsernes konsekvenser skal kunne dokumenteres, fejler intet.

Det sociologiske teoriunivers siver også ud, nok først og fremmest gennem landets samfundsfaglærere. Min søn har i 1. g skullet trække på både Goffman og Giddens for at besvare forskellige samfundsfagsopgaver. Det gør ondt i mig at kikke på fra sidelinjen, ligesom jeg forestiller mig, at det må gøre ondt i violinlærerens ører at høre nybegynderens første, falske toner. Men jeg bider smerten i mig, jeg har jo også selv været nybegynder en gang. Det slår mig alligevel, at en mere empirisk baseret og mindre abstrakt sociologi burde kunne sætte dybere spor hos landets gymnasiaster. Det ville være til større gavn for samfundet, hvis landets studenter havde en konkret forståelse for fx den sociale betydning af sammenhængskraft og solidaritet.

Det vigtigste resultat af den sociologiske virksomhed er i mine øjne produktionen af forståelsesmåder, af kategorier og identiteter. Vi kan tage kønsområdet, hvor en mindre dikotom og mindre essentialiserende måde at tænke om køn på, som jeg først mødte i kønsforskningen for 30 år siden, nu har spredt sig til samfundets yderste kroge. Min datter laver projekt om transkønnede i 7. klasse, og jeg sværger, at jeg *intet* har haft med det at gøre, ikke en gang at give hende ideen. Måske kom den fra hendes bror, som har et par transkønnede i vennekredsen, og som forfægter det standpunkt, at folk helt selv må bestemme om, de vil betegnes som han eller hun.

I Foucaults ånd vil jeg sige, at dette er den fremmeste form for magtudøvelse. Lige som psykiatrien skabte "neurasthenikeren", "den depressive" og den "ludomane", har sociologien skabt en række kategorier og identiteter – eksempelvis "proletarer", "protestantiske kapitalister", "altruistiske selvmordere", "statusfrustrerede arbejderklassedrenge", "moraliske entreprenører", "vagabonder", "tidsklemte småbørnsforældre", "bindestregsdanskere" – nogle kategorier har givetvis haft større succes som eksportartikler end andre. Vore samfundsforståelser kan blive til samfundets selvforståelser, ligesom vore kategorier kan blive til identiteter. Derfor er dette en magtudøvelse, der påkalder forsigtighed. På et af mine egne forskningsområder, nutidens sociale skel, har jeg for eksempel advaret mod, at vor forståelse af skellet mellem en lokal og en international orientering skal formuleres som et skel mellem de provinsielle, snæversynede og fremmedfjendske på den ene side og de kosmopolitiske, refleksive og tolerante på den anden, da dette er formuleringer, der kan grave skellene dybere i stedet for at bygge broer mellem samfundsgrupper (Prieur et al. 2008).

Når jeg ikke peger på mere konkret viden som resultat af den sociologiske indsats, så er det ikke, fordi jeg ikke tror den findes, men fordi jeg tror den gør sig gældende mere lokalt og afgrænset, på alle de forskellige underområder af sociologien. Skulle jeg tage bare et eksempel, så vil det være forskningen fra Järvinen, Mik-Meyer med flere (Järvinen et al. 2002, Järvinen og Mik-Meyer 2003), som på grundlag af konkrete, empiriske analyser har problematiseret magtudøvelsen i socialarbejderes møder med klienter, i det hjælp og kontrol blandes på ikke altid gennemskuelige måder, og "institutionelle identiteter" kan opstå som ikke-intenderede biprodukter. Dette er forskning, der har ført til store selvransagelser i alle fald blandt socialrådgivere. Lignende historier kan formentligt fortælles fra en række andre felter – hvor sociologien faktisk har haft *social impact*.

Interessante udviklinger

Som eksempel på en interessant udvikling vælger jeg at trække et enkelt tema frem, som mange danske forskere har beskæftiget sig med på forskellige måder, også i dette tidsskrift (Henriksen 2011). Jeg vil fremhæve forskningen om tillid, og det bliver samtidig en illustration af min pointe ovenfor. Her

kan man se ikke blot en *trickle-down* effekt i vort eget samfund, men også en *trickle-out*, hvor det danske samfund bliver en positiv *show case*. Jeg fik lige tilsendt en bog fra min 86-årige faster i Frankrig (jeg lover, det er det sidste familiemedlem, jeg inddrager i dette indlæg). Hun var så begejstret for denne bog, at hun ville dele den med mig. Den er skrevet af en dansk forretningskvinde, Malene Rydahl, der har været bosat i Frankrig, siden hun kom dertil som *au pair* for små 20 år siden. Bogens titel er *Heureux comme un danois – Lykkelig som en dansker – med undertitel "De ti nøgler til lykken"*. Danskerne præsenteres altså som at sidde med opskriften til et lykkeligt liv, og dette kunne være ganske sukkersødt og forførdeligt – hvis det ikke var, for at bogen faktisk er fuld af sociologiske indsigter. Rydahl viser betydningen af en samfundsorganisering, der bygger på tillid, og et skolevæsen, der understøtter autonomi, sammen med ligestillingslovgivning, familiepolitik og værdier om solidaritet og beskedenhed. Et glansbillede? Ja vist, men det er da også på sin plads at fremhæve lige præcis disse samfundstræk i en tid, hvor velfærdsstaten udfordres ikke kun af vestlige samfunds neoliberalisering, men også af østlige samfunds kapitalismemodeller og præstationskulturer. Der ligger en udfordring i, at danskerne ikke skal blive for selvglade, men huske at den basale sammenhængskraft, som tillidsniveauet er en så god markør for, er en skrøbelig størrelse, som skal passes godt på.

Sociologiens rolle i samfundet

Sociologiens *raison d'être* er at være kritisk. Med det mener jeg ikke at indtage et bestemt politisk standpunkt – hvilket hurtigt kan både korrumpere den indefra og diskreditere den udefra – men den skal have en kritisk tilgang til væsentlige samfundsfænomener og -institutioner. En af de fremmeste trusler mod dansk sociologi anser jeg for at være trivialisering: Der skrives for meget om uvæsentligheder og trivialiteter.

En anden væsentlig trussel er, at der i det hele taget skrives for meget. De nye systemer med præmiering af en bestemt type publiceringer har haft den samme effekt som Stalins femårsplaner: Hvis produktionen af søm måles i tons, vil alle stålfabrikanter producere store søm, hvorfor der hurtigt bliver mangel på de små. I vort stalinistiske præmieringssystem er det kun publikationer i tidsskrifter, der tæller, og det er i de såkaldt mest anerkendte internationale tidsskrifter, de tæller mest. Dette har ført til en overproduktion af sociologiske artikler, især af de engelsksprogede. Antal publikationer bliver vigtigere, end hvad man har at sige. Jeg ser det store udslip af totalt betydningsløse ord som et forureningsproblem, og har tidligere her i *Dansk Sociologi* argumenteret for (Prieur 2009), at sociologien ville være bedre tjent med udslipkvoter. Hvis vi for eksempel havde 50 sider årligt at gøre godt med, ville vi holde os til at sige noget væsentligt, og vi ville oven i købet få mulighed til at forholde os til det vore kolleger skrev. Nu halser vi videre uden hverken at læse ordentligt, tænke ordentligt eller (ikke mindst) skrive ordentligt. Jeg er

bange for, at vi undergraver vor egen faglighed. Vor største udfordring er, at vi gør vort fag ligegyldigt: Når vi ikke engang selv kan deltage i en fornuftig debat med hinanden, kan vi slet ikke gøre os forhåbninger om at have nogen betydning for samfundsdebatten. Men det er jo heller ikke betydning for samfundsdebatten, vi måles på. Det er antal citeringer fra andre forskere, der så smukt betegnes som *impact*, selvom disse citeringer er ligeså overfladiske og betydningsløse som *likes* på Facebook.

Oversete spørgsmål i sociologien?

Der er nok alt for få, der arbejder med de samfundsmæssigt vigtigste spørgsmål. Jeg hører fra den amerikanske sociologforenings konferencer, at den økonomiske ulighed har en meget mere fremtrædende plads der end her. I vort privilegerede hjørne af verden har senmodernitetens ulidelige lethed sat sit præg på forskningsinteresserne, og temaer som de sociale konsekvenser af kriser, kriger og klimaforandringer fylder ikke meget. Her tænker man nok fortsat for snævert inden for nationalstatens grænser, og lader globalisering forblive et *buzz word* mere end en barsk realitet. Der er jo også sket det i Danmark, at velfærdsområdet på mystisk vis er blevet økonomernes og politologernes domæne, hvor sociologerne kun er på tålt ophold, så længe de respekterer de underliggende spilleregler i feltet. Eksempelvis udfordres incitamentstænkningen sjældent, og det kollektive – altså kollektiv handlen, kollektiv organisering, kollektive goder – får meget lidt opmærksomhed, når den metodologiske individualisme hersker alene. Der nedsættes den ene komite efter den anden på centrale samfundsområder – Velfærdskommissionen, Arbejdsmarkedskommissionen, Produktivitetskommissionen, Carsten Koch-udvalget (om beskæftigelsesreform) – helt uden sociologisk repræsentation, mens der lige sneg sig en norsk sociolog med i Ekspertudvalget om fattigdom. Hvordan kan det være, at danske sociologer ikke har formået at gøre sig selv relevante på samfundets centrale områder, men blot bliver lyttet til når de udtaler sig om kongehuset, nye modetrender osv.?

Sociologien har helt ufortjent fået et stempel som mere normativ end de andre samfundsvidenskaber, som vel blot skjuler deres normativitet bedre og på den måde opretholder en større konsensus udadtil. Det kan godt være, at ikke alt var, som det burde være ved det gamle sociologiske institut, men det er da til at græde over, at hvis Bertel Haarder bliver forskningsminister igen, vil han ikke have nogen som helst motivation for at nedlægge sociologifaget. Om det skyldes, at nutidens sociologi er for tandløs og ligegyldig, at den er for marginaliseret fra magten eller tvært om for korrumperet af den, kan vel diskuteres. Men min drøm er da en sociologi, der er udfordrende nok til, at en som Bertel Haarder ville ønske den væk. Bourdieu anså sociologien som en kampsport – nødvendig til selvforsvar, i kampen for beskyttelse af de kollektive goder mod neoliberalismens ødelæggelser. Jeg ønsker mig en sociologi, som er mere af en risikosport – en sociologi, som går til kanten og praktiserer

edgework, eller *voluntary risk taking* med Stephen Lyngs (Lyng 1990) begreb, som han igen havde hentet fra Gonzojournalisten Hunter Thompson om det at søge efter spænding og værdsætte risici. Det er bestemt ikke gonzojournalistikens navlebeskuelser og omtrentlige omgang med sandheden, sociologien behøver, men en lidt frækkere, noget mindre forudsigelig og noget mere foruroligende sociologi ser jeg nu gerne.

Tak til mine altid inspirerende kolleger i forskningsgruppen CASTOR for gode diskussioner om disse spørgsmål!

Litteratur

Lyng, Stephen 1990: "Edgework: A social psychological analysis of voluntary risk taking". *American Journal of Sociology*, 95 (4):851-86.

Henriksen, Lars Skov 2011: "Tillid: et spørgsmål om moral?" *Dansk Sociologi*, 22 (2): 47-63.

Järvinen, Margaretha; Jørgen Elm Larsen og Nils Mortensen (red.) 2002: *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Järvinen, Margaretha og Nanna Mik-Meyer (red.) 2003: *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzel.

Prieur, Annick; Lennart Rosenlund og Jakob Skjøtt-Larsen 2008: "Cultural Capital Today." *Poetics* 36 (1):45-71.

Prieur, Annick 2009: "Vil bibliometrien skade dansk sociologi?" *Dansk Sociologi*, 20 (4): 99-107.

Rydahl, Malene 2014: *Heureux comme un danois*. Paris: Grasset.